UNA FARMÀCIA DEL SEGLE XVIII A SANT JUST DESVERN,

I UNA TERRIBLE HISTÒRIA VINCULADA AMB ELLA

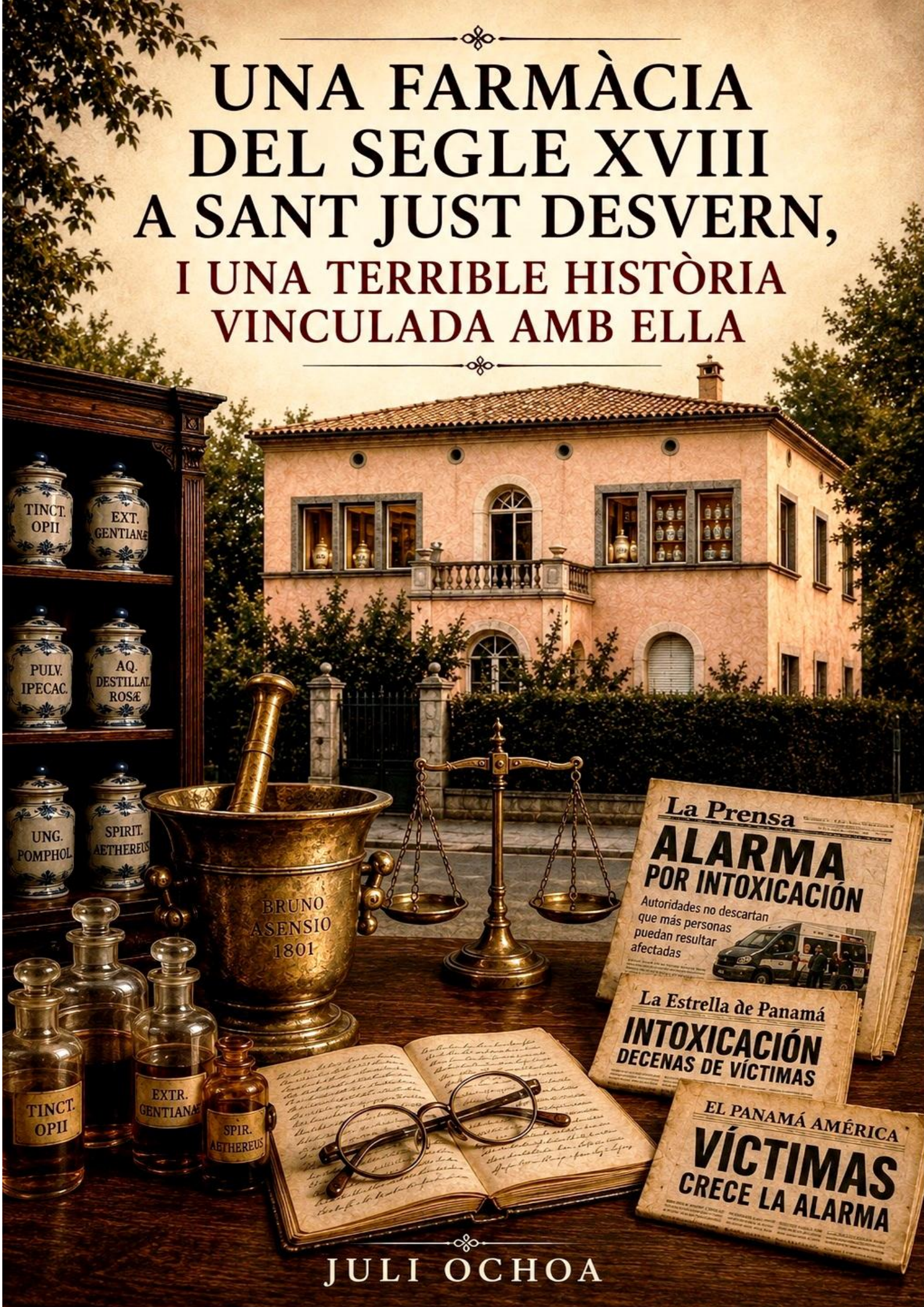

JULI OCHOA

Il·lustració de la portada: Can Campmany, a Sant Just Desvern, i la història d’aquella valuosa col·lecció ceràmica que durant un temps va hostatjar.

Nota sobre les il·lustracions: Les il·lustracions d'aquesta publicació tenen una finalitat exclusivament divulgativa. Les fotografíes autèntiques publicades corresponen als documents originals disponibles, mentre que les escenes de les quals no s'han conservat imatges han estat recreades mitjançant intel·ligència artificial a partir de la informació històrica coneguda. Aquestes reconstruccions gràfiques s'han elaborat procurant respectar la documentació històrica disponible en cada cas. Quan no s'han conservat imatges dels fets descrits, s'ha optat per una representació artística versemblant basada en les fonts consultades. Aquestes reconstruccions constitueixen interpretacions artístiques i no s'han d'entendre com a representacions literals dels fets, de les persones o dels espais descrits.

Llibre no venal
Maquetació i edició de l’autor
Sant Just Desvern (Baix Llobregat), agost de 2026

UNA FARMÀCIA DEL SEGLE XVIII A SANT JUST DESVERN

I UNA TERRIBLE HISTÒRIA VINCULADA AMB ELLA

Juli Ochoa González

I. L'escenari santjustenc i l'arquitectura de Can Capmany

Si hom es decideix a fer un passeig reposat per la Rambla de Sant Just Desvern, just en el punt exacte on aquesta artèria urbana s'encreua amb el tradicional carrer Major, la mirada s'atura inevitablement en un entorn que condensa de manera privilegiada la memòria arquitectònica i artística del nostre municipi.

És allà mateix, davant per davant del novíssim parc públic on veïns i visitants podem admirar i contemplar una d'aquelles monumentals i hipnòtiques escultures de l'aclamat creador internacional Jaume Plensa, on s'aixeca amb elegància l'edificació coneguda com a Can Campmany.

Fig. 1 – Sant Just Desvern: Rambla Modolell i can Campmany (esquerra)

Aquesta casa, que capta immediatament l'atenció de qualsevol observador atent, representa un testimoni excepcional de la transformació urbana i de l'evolució dels llenguatges arquitectònics a la Catalunya del primer terç del segle XX. Estilísticament parlant, Can Campmany no es deixa encasellar d'una manera simplista en un únic corrent artístic. Es troba, de fet, en una fascinant posició d'equilibri, a mig camí entre la continuïtat de la tradició i la voluntat de modernitat: una cruïlla conceptual que se situa exactament entre els darrers batecs del noucentisme català -amb el seu gust per la mesura, la clàssica proporció i l'harmonia integrada en l'entorn- i els nous corrents de l'arquitectura racionalista que, sota l'influència d'arquitectes com Adolf Loos, començaven a arrelar amb força per tota Europa, apostant per la claredat estructural, la funcionalitat de les espais i la purificació de les línies ornamentals.

L'origen documental d'aquesta singular construcció ens remunta a l'any 1932, moment en què el prestigiós arquitecte Isidre Puig i Boada en va redactar i signar el projecte conceptual i executiu. Puig i Boada, una de les figures més rellevants de l'arquitectura

catalana del seu temps, conegut no només per la seva vasta obra pròpia sinó també per la seva profunda vinculació i continuïtat amb l'estratègia i els treballs de Antoni Gaudí a la Sagrada Família, va saber imprimir a Can Capmany un caràcter noble i alhora contingut.

Tanmateix, el dibuix sobre el paper requeria la mà experta de la construcció local per materialitzar-se sobre el terreny santjustenc. Aquesta tasca va recaure en les mans del reconegut constructor d'obres del poble, Francesc Sèculi, associat amb els també constructors Jaume Pi i Francesc Campreciós, que van ser els encarregats d'aixecar físicament les estructures i bastir l'edifici al llarg de l'any 1933. La feina de Sèculi, Pi i Campreciós va assegurar que el disseny refinat de Puig i Boada es traduís en una edificació solida, ben acabada i perfectament adaptada a la topografia i a la trama urbana de la Rambla de Sant Just.

Fig. 2 – Construcció de la casa Campmany, any 1933.

Durant la guerra civil de 1936-1939, aquesta mansió va arribar a ser utilitzada durant un temps com a hospital de sang per part del bàndol republicà, havent estat equipat amb dues lliteres i un automóvil Hispano Suiza que operava com a ambulancia. En aquest hospital de sang van poder ser ser atesos els ferits que va ocasionar el bombardeig de l'aviació feixista del 8 d'octubre de 1938. En acabar la guerra, l'edifici va retornar als seus propietaris, que hi van seguir residint.

Durant dècades, la casa ha estat un punt de referència visual indiscutible per a totes les generacions de santjustencs que han transitat per aquest racó del municipi. Tanmateix, molt pocs dels qui avui dia passen pel seu davant, admirant la pau que transmet el parc immediat o la contundència de l'escultura de Plensa, són conscients dels secrets i de les extraordinàries tresors que les seves parets van custodiar a l'interior durant un període determinat de la seva història recent.

Fig. 3 –"Chloe", escultura de Jaume Plensa, il·lustre veïna des de fa alguns anys de Can Campmany.

Us heu aturat mai a pensar quines històries invisibles s'amaguen darrere les finestres i els murs dels edificis pels quals passem cada dia? Sabíeu que, no fa gaire temps, aquesta mateixa casa de Can Capmany havia hostatjat a les seves cambres tot el parament complet, intacte i original d'una bellíssima farmàcia del segle XVIII?

Fig. 4 –La localitat burgalesa de Barbadillo del Mercado, a la Sierra de la Demanda, on fa poc més de quatre segles va començar aquesta història.

La presència d'aquell conjunt patrimonial a Sant Just Desvern constitueix un capítol apassionant, una carambola del destí col·leccionista que va portar un tresor de la ciència i l'art popular castellà del període il·lustrat a trobar un recer temporal al bell mig del nostre poble.

Per comprendre com va ser possible que tot el mobiliari, la recipientària i els utillatges d'una antiga apotecaria del segle XVIII acabessin instal·lats en una sala de Can Capmany, cal que fem un viatge en el temps i en la geografia, i ens traslladem primer a les terres planes de Castella.

Fig. 5 – La "Casona de la Botica", a Barbadillo del Mercado.

II. Els orígens a Barbadillo del Mercado: La saga dels Asensio i els Sáez

Per trobar la llavor original d'aquesta història hem de viatjar centenars de quilòmetres cap al nord-oest, fins a la província de Burgos, concretament a la històrica localitat de Barbadillo del Mercado. És en aquest petit però rellevant municipi burgalès on es troba documentada, com a mínim des de l'any 1767, l'existència d'una

farmàcia excepcionalment equipada, concebuda per respondre a les necessitats mèdiques i farmacèutiques d'una àmplia comarca en ple segle XVIII.

Fig. 6 – Interior de la farmàcia de Barbadillo del Mercado, regentada per la família Asensio.

Aquella apotecaria no s'ubicarà en un espai qualsevol, sinó en una majestuosa casa senyorial que havia estat bastida a finals del segle XVII. Es tractava d'un edifici de gran presència arquitectònica, construït amb carreus de pedra de gran qualitat, picats amb mestratge, que testimoniaven el poder econòmic i el prestigi social dels seus promotors originals.

La façana principal d'aquesta casa-palau apareixia presidida per un magnífic escut d'armes esculpit en pedra, corresponent als antics propietaris de la nissaga. Just a sota de l'escut, coronant l'arc de mig punt que marcava la portalada d'accés principal a la propietat, hom podia llegir una inscripció gravada a la pedra que deixava una constància irrefutable de la seva fundació:

«FABRICARON ESTA CASA SOLARES VEGA Y SARRIA PARA D. JUAN DE LAS HERAS SV MUGER Y FAMILIA AÑO DE 1690»

En aquest entorn arquitectònic de gran dignitat, la farmàcia va començar a funcionar a mitjans del segle XVIII. Ben aviat, l'establiment va ultrapassar la seva funció merament local i va adquirir una rellevància extraordinària a tota la regió. La fama dels remeis que allà es preparaven es va estendre de tal manera que fins a Barbadillo del Mercado acudia regularment gent procedent de llocs molt llunyans, recorrent camins difícils i llargues distàncies només per tal d'obtenir els ungüents, les triaques, les píndol·les i les diverses preparacions magistrals que els apotecaris d'aquella casa formulaven i dispen-

Fig. 7 – Durant dos segles la família Asensio va estar al front d'aquella farmàcia.

saven amb rigorós saber fer.

Des dels primers moments de la seva activitat, la farmàcia va estar íntimament lligada a una saga familiar de professionals de la salut.

Fig. 8 – Uns nous titulars, els Sáez, es van fer càrrec d'aquella farmàcia a finals del segle XIX.

Durant generacions, la titularitat i la gestió directa de l'establiment van romandre de manera ininterrompuda en mans de diferents membres de la família Asensio.

Tots ells eren farmacèutics examinats i qualificats, que es transmetien de pares a fills no només el negoci físic, sinó també els receptaris manuscrits, els secrets de la composició dels ingredients i el respecte per l'ofici d'apotecari.

Aquesta llarga etapa sota la gestió de la família Asensio es va mantenir viva fins a l'any 1873. Va ser en aquest moment de finals del segle XIX quan la titularitat de la farmàcia va passar oficialment a mans d'una altra nissaga de professionals: la família Sáez.

Els Sáez van agafar el relleu amb la mateixa dedicació i responsabilitat, i van continuar regentant l'establiment de manera continuada al llarg de dècades, abastant el canvi de segle des de l'any 1895 fins a ben bé la meitat del segle XX, concretament fins a l'any 1970.

Fig. 9 – L'any 1970 va morir el darrer titular d'aquella farmàcia i la família no va poder continuar regentant el negoci, acabant per procedir a la liquidació del seu històric patrimoni.

L'any 1970, però, aquesta impressionant cadena de continuïtat secular es va truncar de forma definitiva. En aquella data va traspassar José Sáez, qui havia estat el darrer farmacèutic titulat, col·legiat i amb totes les llicències legals en regla que va ser propietari i responsable directe d'aquell negoci històric.

Amb la seva mort es tancava un capítol ininterromput de més de dos segles d'activitat sanitària a Barbadillo del Mercado.

Fig. 10 – El Col·legi Oficial de Farmacèutics no va permetre a la família Sáez, mancada de la corresponent titulació acadèmica, continuar regentant aquell establiment.

La propietat de la casa-palau i de tot el contingut de la farmàcia va passar aleshores, per via hereditària, a les seves dues filles.

Tanmateix, cap d'aquestes dues senyores no comptava amb estudis universitaris ni amb cap mena de titulació acadèmica en l'àmbit de la farmàcia.

Sense ser especialment conscients de les estrictes regulacions administratives i sanitàries que regien el sector de la medicina i de la dispensa de medicaments, les dues germanes van continuar obrint les portes de l'establiment i el van mantenir en funcionament diari, regentant-lo talment com si es tractés d'una botiga convencional de qualsevol altre tipus de productes de consum.

Aquesta situació irregular no podia mantenir-se durant molt de temps en una Espanya on els controls col·legials esdevenien cada cop més rigorosos.

Poc temps després, les germanes Sáez van rebre una comunicació oficial formal emesa pel Col·legi Oficial de Farmacèutics.

En aquesta notificació se'ls advertia de manera clara i peremptòria que la legislació vigent els prohibia absolutament continuar regentant o mantenint oberta aquella farmàcia si al capdavant de l'establiment no hi havia un professional degudament llicenciat i col·legiat que n'assumís la direcció tècnica i la

Fig. 11 – Així, per falta d'un llicenciat que se'n pogués fer càrrec, les dues propietàries van haver de tancar aquell secular establiment i liquidar el seu històric contingut.

responsabilitat legal.

Les dues dones, que en aquell moment ja eren persones d'edat avançada, es van trobar de sobte davant d'una exigència administrativa que per a elles suposava un obstacle completament insalvable. Contractar un farmacèutic titulat o iniciar estudis a aquestes altures de la seva vida no eren opcions viables.

Fig. 12 –Tot el parament d'aquella farmàcia va ser adquirit per la família Corberó, que els va fer portar a la seva casa de Sant Just Desvern.

Davant d'aquesta tessitura, i amb una profunda recança, van optar per prendre la decisió més dràstica: tancar definitivament el negoci tradicional, posar fi a la història de l'apotecaria de Barbadillo del Mercado i posar a la venda tot el conjunt patrimonial que s'hi conservava.

III. L'arribada a Sant Just Desvern: La col·lecció de la família Corberó

És en aquest precís moment de tancament i liquidació quan entra en escena la família Corberó, un nom profundament vinculat a la història industrial i econòmica de la Catalunya de la segona meitat del segle XX.

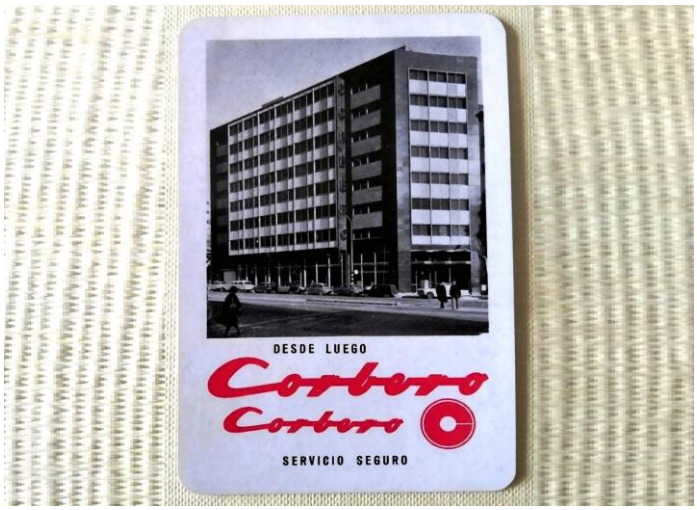

Fig. 13 – Corberó: Una coneguda empresa dedicada a la fabricació d'electrodomèstics de l'anomenada "línia blanca", els propietaris de la qual residien a Sant Just Desvern.

Els Corberó eren els fundadors i propietaris d'una importantíssima i amplament coneguda empresa industrial. Aquesta drassana de la producció havia estat fundada originalment en la dècada dels anys 60 i havia crescut a passos gegantins fins a arribar a comptar amb una plantilla massiva d'uns 2.500 treballadors.

L'empresa estava enterament dedicada a la fabricació i distribució d'electrodomèstics de l'anomenada "línia blanca" —neveres, rentadores, cuines— i la seva marca s'havia convertit en un element quotidià a milions de llars de tot el país.

Més enllà de la seva activitat empresarial i industrial, el matrimoni Corberó, format per Pere Corberó i Maria Fornt, eren titulars durant bastant temps de la magnífica casa santjustenca de Can Capmany, de la qual us parlava just al començament d'aquest relat.

Fig. 14 – Arribada a Sant Just Desvern de les caixes amb el parament d'aquella farmàcia.

Així mateix, els membres de la família tenien una acusada sensibilitat per l'art, les antiguitats i el col·leccionisme, i ja eren propietaris en aquells moments d'una considerable i valuosa col·lecció privada de peces ceràmiques de diverses èpoques i procedències.

Quan els Corberó van tenir coneixement que la farmàcia del segle XVIII de Barbadillo del Mercado es trobava a la venda en la seva totalitat, van veure de seguida l'oportunitat única d'incrementar i coronar el seu fons artístic amb la incorporació d'una mostra d'un valor històric, etnogràfic i estètic tan excepcional. Les negociacions van arribar a bon port i la família va adquirir la totalitat de la farmàcia burgalesa.

Un cop completada l'operació de compra, es va organitzar un delicat i minuciós procés de trasllat.

Tot el contingut integrant d'aquella històrica apotecaria va ser embalat amb la màxima cura i transportat des de la província de Burgos fins al domicili dels Corberó a Sant Just Desvern. A Can Capmany, els propietaris van decidir destinar una habitació sencera de la casa exclusivament a la instal·lació d'aquest fons.

Per mantenir l'autenticitat de l'espai original, es van muntar a les parets de la cambra santjustenca exactament els mateixos prestatges i lleixes de fusta on la col·lecció havia reposat des del segle XVIII, reproduint amb la màxima fidelitat i rigor tots els detalls del que

Fig. 15 – Detall del parament d'aquella farmàcia, instal·lat en el seu nou emplaçament.

havia estat el seu emplaçament original a Castella.

Visualitzar aquella cambra a Can Capmany era fer un salt directe en el temps. En les fotografies de l'època i en les imatges conservades hom podia contemplar el magnific i aclaparador aspecte que presentava aquesta col·lecció durant tot el temps en què va romandre custodiada a Sant Just Desvern.

Fig. 16 – Dos dels albarels de ceràmica de Talavera decorats amb l'àliga bicèfala.

El conjunt patrimonial era d'una riquesa extraordinària. A part de les monumentals i riques lleixes de fusta de l'estructura -les quals presentaven una elaborada iconografia policroma amb motius florals, geomètrics i simbòlics propis de l'art popular de l'època il·lustrada-, la col·lecció constava de més de 350 recipients originals.

Fig. 17 –Albarels de diferents models i èpoques constituïen aquella magnífica col·lecció.

El més sorprenent per als experts era que molts d'aquests pots i flascons conservaven encara a l'interior les substàncies, pols, resines i preparats característics de la farmacopea de fa un parell de segles.

La part més nombrosa d'aquesta recipientària ceràmica estava constituïda per un gran nombre d'albarels. Com és ben sabut pels amants de la història de la medicina, l'albarel és aquell tipus de pot alt, lleugerament cilíndric i de cintura entallada, tan summament característic i emblemàtic de les farmàcies clàssiques de l'àrea mediterrània i europea.

Una gran part d'aquests albarels de la col·lecció eren peces de notable valor fabricades amb ceràmica de Talavera, realitzades concretament als tallers d'Almazán. Aquestes peces destacaven per estar decorades amb la motllura de l'àliga bicèfala, l'emblema

Fig. 18 – La col·lecció estava formada per diferents tipus d'albarels.

distintiu de la dinastia dels Àustries, fet que en palesava la continuïtat formal amb els dissenys del segle anterior.

Un altre grup destacat de peus ceràmics presentava un aspecte marbrejat molt elaborat, un acabat on predominaven les tonalitats blaves intenses i suaus combinades amb fons clars.

La resta dels elements ceràmics de la farmàcia estava constituïda per un conjunt d'exemplars totalment blancs, de línies més simples i funcionals, on apareixia inscrita, emmarcada de manera elegant per dues ratlles blaves horitzontals, la denominació en llatí o en castellà de l'específic o producte que contenien a l'interior.

Pel que fa a les peces de vidre, el temps havia dipositat sobre la seva superfície aquesta inconfusible i bonica pàtina nacarada i iridescent que el vidre antic adquireix com a conseqüència d'un llarg procés de degradació química superficial a causa del pas dels decennis. Dins del material de vidre era molt de destacar un valuós conjunt de petits recipients destinats a contenir cordials, elixirs i tints medicinals.

Així mateix, la col·lecció incloïa estris de laboratori d'una gran raresa, com ara diversos matrassos de diferents mides i un condensador complet utilitzat històricament per a processos de destil·lació d'olis tant essencials com alcoholats.

Entre tots aquests elements, ocupava un lloc prominent i destacat un gran morter de bronze d'una factura impecable.

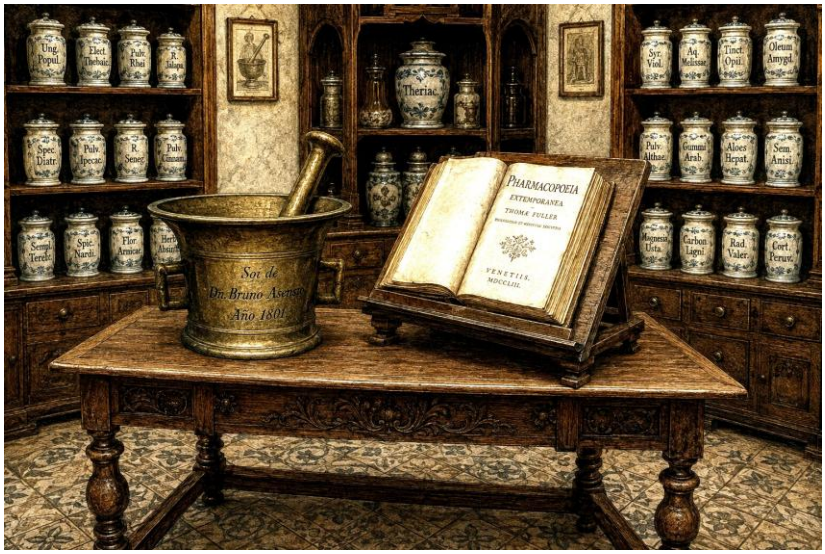

Fig. 19 – El centre de la sala on s'exhibia aquella exposició de ceràmica.

Aquest enorm morter, que havia estat utilitzat durant moltes dècades per picar i barrejar els ingredients minerals i vegetals, duia gravada al metall la següent inscripció que confirmava la seva filiació històrica: "Soi de Dn. Bruno Asensio. Año 1801"

Presidint el centre mateix de la cambra, la família Corberó hi havia col·locat una rica taula de fusta noble. Tot i ser una peça aliena al conjunt original de Barbadillo del Mercado, encaixava perfectament amb l'atmosfera d'estudi i ciència de l'espai. Damunt d'aquesta taula, sostingut i obert sobre un faristol de lectura, es podia admirar un interessantíssim exemplar del llibre de Thomas Fuller imprès a Venècia l'any 1753, titulat *Pharmacopoeia Extemporanea*.

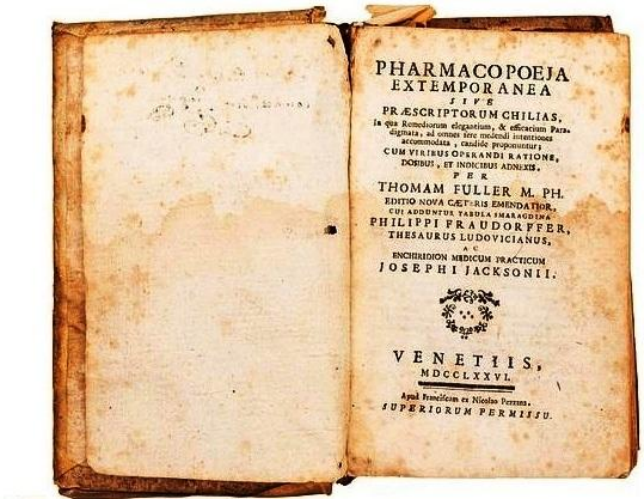
PHARMACOPOEJA
EXTEMPORANEA
SIVE
PRÆSCRIPTORUM CHILIAS,
THOMAM FULLER M. PH.
PHILIPPI FRAUDORFFER,
JOSEPHI JACKSONII.
VENETIIS,
MDCCLXXVI.

Fig. 20 – El llibre del segle XVIII que presidia la col·lecció.

Aquest volum constituïa un document històric d'un valor inestimable, donat que ens mostrava amb absoluta claredat el grau d'avenç, però també les limitacions i idees preconcebudes, que havia assolit la ciència farmacèutica a meitat del segle XVIII. Tot i que l'obra estava escrita íntegrament en llatí -la qual cosa ens va complicar una mica la seva comprensió i traducció durant el temps en què la vam poder estudiar-, vam tenir l'oportunitat de llegir i analitzar algunes de les receptes contingudes en les seves pàgines. Es tractava de fòrmules complexes i compostos estranys que, sens dubte, estranyarien i perplexarien profundament qualsevol farmacèutic contemporani acostumat a la síntesi química moderna.

L'interès que despertava aquesta col·lecció entre els estudiosos locals no va passar desapercebut. En el número 51 de la coneguda revista de divulgació cultural santjustenca *La Vall de Verç*, corresponent a l'edició doble dels mesos d'agost i setembre de l'any 1983, es va publicar una ressenya relativament detallada sobre aquest fons patrimonial. Aquesta ressenya la vaig redactar jo mateix en el seu moment, tot aprofitant l'excepcional oportunitat d'una visita privada que, juntament amb altres amics i estudiosos santjustencs, vam poder realitzar a Can Capmany per admirar de prop aquesta interessantíssima col·lecció.

Fig. 21 – L'estiu de 1983, en el seu número 51, la revista local La Vall de Verç va publicar un detallat article parlant d'aquella important col·lecció que es conservava a Sant Just Desvern.

La farmacia havia estat instal·lada en una de les principals habitacions de la casa, ocupant els mateixos prestatges on sempre havia

Fig. 19 – Estiu de 1983: l'autor, visitant aquella col·lecció i entrevistant la seva propietària per tal de publicar-ho poc després a la revista local La Vall de Verç.

estat, i reproduint al màxim els detalls de l'emplaçament original.

En el decurs d'aquella visita, vaig tenir l'ocasió de mantenir una llarga conversa amb la llavors propietària de la casa i de la col·lecció, la Sra. Corberó.

Parlant distesament sobre el magnific estat de conservació en què es trobava tota la farmàcia i sobre quines eren les seves perspectives de futur respecte a aquest conjunt, la Sra. Corberó em va manifestar obertament que, des de la data mateixa en què van adquirir la farmàcia a Burgos, havien rebut nombroses i continuades propostes de compra. Aquestes ofertes procedien tant d'altres col·leccionistes particulars d'antiguitats com de diverses entitats i institucions públiques que desitjaven adquirir la mostra per col·locar-la i exhibir-la en algun museu monogràfic.

La propietària em va comentar també amb molta claredat que, en principi, no li atreia en absolut la idea de vendre el conjunt a mans privades o a altres col·leccionistes particulars on el patrimoni quedés novament amagat al públic. Per contra, em va assegurar que sí que estaria plenament disposada a traspassar-la o fins i tot a cedir-la generosament a alguna entitat oficial o institució pública que en garantís la conservació i que la pogués exhibir dignament al públic interessat en la història de la ciència.

Malauradament, cap d'aquests bons desitjos no es va poder materialitzar mai. Els esdeveniments econòmics dels anys següents capgirarien radicalment el destí de la família Corberó i, de retruc, el d'aquella farmàcia del segle XVIII.

IV. El declivi industrial de Corberó i el trasllat a Rasfer Internacional

Per entendre el canvi de mans de la col·lecció cal situar-nos en el context socioeconòmic de l'època. Des dels primers anys de la dècada dels vuitanta, tot el país es trobava immers en una llarga, profunda i dura crisi econòmica global que va afectar de ple tots

Fig. 20 –La crisi del sector de la línia blanca que va començar durant la dècada dels 80 va empènyer la família Corberó a desprendre's d'aquella valuosa col·lecció.

els sectors productius. Entre les indústries més castigades per aquest procés de recessió hi havia, precisament, el sector de la fabricació d'electrodomèstics de la gamma blanca.

Aquesta complexa situació mercantils va motivar que, l'any 1980, la històrica empresa d'electrodomèstics Corberó es veiés obligada a iniciar un sever i traumàtic pla de reconversió industrial. Aquestes dificultats financeres i de mercat no van fer més que aguditzar-se de manera dràstica entre els anys 1985 i 1986, iniciant una llarga agonia empresarial que acabaria desembocant en el seu tancament definitiu l'any 2005.

Fig. 21 – Aquella rica col·lecció deixa Sant Just Desvern per anar cap al seu nou destí.

Com a conseqüència directa d'aquesta greu fallida i del procés de liquidació dels actius de la firma, la família Corberó es va veure en la necessitat d'abandonar la seva emblemàtica casa de Can Capmany a Sant Just Desvern i de liquidar de forma progressiva moltes de les seves pertinences privades i col·leccions d'art. Entre els béns que es van haver de posar a la venda hi havia, inevitablement, la farmàcia del segle XVIII a la qual ens estem referint.

Va ser en aquest context de liquidació quan la col·lecció va acabar sent adquirida per la firma comercial Rasfer Internacional, S.A. Es tractava d'una empresa barcelonina consolidada, dedicada principalment al subministrament, importació i distribució de productes, matèries primeres i serveis especialitzats per a les indústries farmacèutiques i químiques.

Els nous propietaris de Rasfer van decidir donar a la col·lecció un paper de prestigi corporatiu. Van traslladar la totalitat dels fons a les seves instal·lacions centrals i van instal·lar la farmàcia, pràcticament tal com fins llavors havia estat muntada a Can Capmany a Sant Just, en una exposició permanent.

Fig. 22 – La seu dels nous propietaris, una empresa comercial del sector farmacèutic radicada a Barcelona.

Aquesta mostra es va ubicar a la mateixa seu de l'empresa, situada al número 26 de l'avinguda del Jordà de Barcelona, exactament al costat mateix del complex hospitalari de la Vall

d'Hebron.

En aquest nou emplaçament corporatiu, la magnífica col·lecció va rebre una atenció tècnica de primer ordre.

Fig. 22 – En el seu nou emplaçament, aquella col·lecció va rebre nombroses visites.

Va ser convenientment estudiada, catalogada i classificada pels experts del Consell General de Col·legis Farmacèutics d'Espanya.

Aquesta institució oficial li va obrir la corresponent fitxa documental dins de l'Inventari del Patrimoni Històric Farmacèutic Espanyol, reconeixent de manera formal l'inestimable valor històric i artístic de tot el conjunt.

Així mateix, al llarg d'aquells anys a l'avinguda del Jordà, la farmàcia va passar a ser molt més fàcilment visitable per a qualsevol persona o investigador interessat. Tot i trobar-se en una seu empresarial privada, les visites es podien realitzar amb gran comoditat i facilitat només concertant-ho prèviament amb la direcció de l'empresa.

Un exemple destacat d'aquesta etapa d'obertura cultural va ser la visita col·lectiva organitzada el 9 de juliol de 1998 pels membres de la Societat Catalana d'Història de la Farmàcia. En aquella jornada, un nombrós grup d'historiadors, farmacèutics i especialistes van poder recórrer l'exposició, analitzar els albarels de Talavera, examinar els vidres nacarats i contemplar el morter de Bruno Asensio de 1801.

A més a més, la firma Rasfer Internacional va integrar la col·lecció en la seva estratègia de comunicació digital: a la seva pàgina web oficial es va habilitar una secció especial on es podien veure galeries fotogràfiques i explicacions de tots els elements d'aquella farmàcia exhibits a la seva seu barcelonina.

Fig. 23 – Convenientment estudiada i catalogada, aquella magnífica col·lecció va tenir el reconeixement que es mereixia.

Tot semblava indicar que, després de dècades de canvis i incerteses, el futur d'aquell tresor del segle XVIII estava finalment garantit sota la custòdia d'una empresa pròspera del sector farmacèutic. Ningú no podia imaginar, però, que un esdeveniment d'una gravetat colossal i d'abast internacional estava a punt de destrossar l'existència d'aquesta companyia i de tornar a llençar la col·lecció a l'absurd i a la foscor.

V. El drama de la glicerina adulterada a Panamà

Pocs anys després d'haver acollit la farmàcia a la seva seu, la firma Rasfer Internacional, S.A. va protagonitzar un dels episodis més tràgics, escandalosos i mortífers de la història de la indústria farmacèutica global del segle XXI.

En els primers dies d'octubre de 2006, la premsa panamenya es va fer ressò d'un terrible cas d'intoxicació col·lectiva anomenant-lo el "síndrome d'insuficiència renal aguda" (SIRA).

Fig. 24 – L'octubre de 2006, la premsa panamenya es va fer ressò d'un terrible cas d'intoxicació col·lectiva que s'estava cobrant nombroses víctimes.

Tanmateix, no va ser fins al dia 17 quan les autoritats de la Caja de Seguro Social (CSS) i el Ministeri de Salut van confirmar de manera oficial a la premsa que la causa exacta de la tragèdia era la contaminació de diversos lots de xerop amb un producte altament tòxic anomenat dietilglicol.

L'origen d'aquella terrible tragèdia es remunta al moment en què l'empresa barcelonina va comprar a un proveïdor de la Xina una partida massiva de 9 tones de glicerina. Aquesta substància havia de ser d'alta puresa per a ús farmacèutic i humà. Tanmateix, la matèria prima subministrada estava greument adulterada i contaminada amb dietilenglicol.

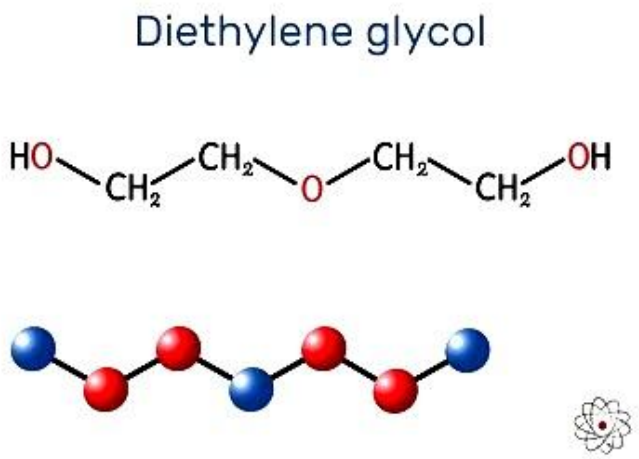

Fig. 25 –Estructura molecular del dietilenglicol.

El dietilenglicol és un compost químic de la família dels glicols, àmpliament utilitzat en la indústria com a solvent i matèria primera per a diversos productes químics que s'empra en la fabricació de resines i polièsters, fluids industrials i anticongelants, plastificants i productes químics intermedis.

Es tracta d'una substància altament tòxica per a l'organisme humà que, en cas de ser ingerida fins i tot en petites dosis, provoca quadres devastadors d'insuficiència renal aguda, lesions hepàtiques i pancreà-

tiques severes, edema pulmonar, col·lapse neurològic i altres símptomes d'una gravetat extrema que condueixen ràpidament a la mort.

Sense realitzar els anàlisis i controls de laboratori pertinents o donant per bona la documentació d'origen, la firma Rasfer va revendre posteriorment aquesta partida de glicerina adulterada amb dietilenglicol a les autoritats sanitàries de Panamà, comercialitzant-la com si fos un producte de puresa farmacèutica apte i segur per al consum humà.

A Panamà, la substància tòxica va ser utilitzada pels laboratoris oficials de la *Caja de Seguro Social* per a la fabricació massiva de 100.000 flascons d'un xarop contra la tos d'ús comú. Durant l'any 2006, aquest xarop contaminat va ser distribuït de forma gratuïta a través de la xarxa sanitària pública entre la població més necessitada del país centreamericà, afectant especialment nens, malalts crònics i persones de la tercera edat.

Fig. 26 – Un xarop aparentment inofensiu que en realitat era un poderós verí.

La ingesta d'aquell específic adulterat per part de milers de confiats pacients, que acudien a la medicina pública a la cerca de consol per a afeccions respiratòries lleus, va desencadenar de manera immediata un conjunt de terribles i irreversibles estralls de salut. Als hospitals panamenys van començar a ingressar de cop centenars de persones que patien fallides renals fulminants i paràlisis neuro-musculars sense causa aparent.

Fig. 27 – Aquell producte adulterat va ocasionar l'esgarrifosa xifra de gairebé un miler de víctimes mortals.

L'abast de la tragèdia va ser senzillament esgarrifós. Segons les declaracions del president de l'associació de víctimes afectades per aquesta intoxicació massiva, aquell xarop tòxic comercialitzat per Rasfer va ocasionar la mort immediata de 772 persones. Aquesta xifra tan elevada contrastava amb les dades oficials provisionals oferides per les autoritats locals: el Ministeri de Sanitat de Panamà va rebaixar inicialment la xifra a 125 morts confirmats,

mentre que el govern central d'aquell país la va situar posteriorment en 142 víctimes mortals oficials.

Fig. 28 – Familiars de les víctimes reclamant ma dura contra els culpables d'aquell enverinement.

A aquesta esgarrifosa quantitat de morts directes caldria afegir-hi necessàriament molts dels altres centenars de ciutadans intoxicats que, afectats per seqüeles renals i hepàtiques irreversibles, van anar sucumbint progressivament en un lent i dolorós degoteig al llarg dels anys següents.

Davant de la magnitud de la tragèdia, la Procuradoria General de Panamà va obrir una macrocausa judicial i va presentar càrrecs criminals formalitzats contra 23 persones per la seva responsabilitat en els fets, incloent-hi directament la gerent de l'empresa espanyola Rasfer Internacional.

El procés judicial es va allargar durant anys. Finalment, pel que fa als altres imputats de la causa, 10 d'ells -tots de nacionalitat panamenya i vinculats a la gestió sanitària i als laboratoris locals- van ser condemnats per la justícia de Panamà l'any 2017 a diverses penes de presó que oscil·laven entre els 18 mesos i els 15 anys de privació de llibertat.

Pel que fa a la responsabilitat en territori espanyol, les coses van seguir un camí judicial molt diferent. El jutge espanyol encarregat d'investigar la querella contra Rasfer Internacional va acabar desestimant la seva responsabilitat penal i va ordenar l'arxiu definitiu de les diligències obertes contra la companyia barcelonina.

Fig. 29 –La firma Rasfer, S.A. va ser exculpada d'aquell cas, però les conseqüències d'aquell trist afer van precipitar pràcticament la gairebé immediata desaparició d'aquella firma comercial.

La resolució judicial va considerar que l'empresa Rasfer no havia fabricat el producte ni era conscient de l'adulteració d'origen, actuant a la pràctica com a una "mera intermediària comercial" en la compravenda de la substància.

VI. La fallida de Rasfer i el destí incert del patrimoni

Malgrat la seva exculpació penal als jutjats espanyols, l'impacte reputacional, econòmic i moral d'aquest tràgic afer va ser absolutament devastador per a la firma barcelonina. Immersa en l'escrutini públic internacional i incapaç d'afrontar les conseqüències del colossal escàndol, la firma Rasfer Internacional va entrar immediatament en una línia de no retorn econòmic i va fer suspensió de pagaments.

Fig. 30 – El jutjat mercantil núm. 1 de Barcelona va decretar l'any 2008 la liquidació de l'empresa Rasfer, S.A.

L'any 2007, els propietaris de la companyia van sol·licitar formalment el concurs voluntari de creditors davant la impossibilitat de fer front als seus deutes i compromisos. La resolució final no es va fer esperar: el 24 de gener de 2008, el Jutjat Mercantil número 1 de Barcelona va dictar la resolució per la qual s'iniciava la fase de liquidació de la companyia.

Avui dia, Rasfer Internacional, S.A. és una societat completament extingida des del punt de vista jurídic i comercial. Fins i tot la seva pàgina web corporativa, on durant anys es van poder consultar les fotografies i els detalls de la col·lecció de la farmàcia del segle XVIII exhibits a la seu de l'avinguda del Jordà, ha desaparegut per complet de la xarxa d'internet, esborrant qualsevol rastre digital d'aquella exposició.

I què en va ser, doncs, del magnífic parament de la farmàcia de Barbadillo del Mercado que un dia va reposar entre les parets de Can Capmany a Sant Just Desvern?

Aquest és el trist i enigmàtic desenllaç d'aquesta història. Com a conseqüència directa del procés de liquidació judicial de béns de Rasfer Internacional per pagar als creditors, és molt possible que els valuosos elements integrants d'aquella històrica farmàcia del segle XVIII hagin acabat passant en bloc a mans d'un nou comprador privat, o potser -cosa encara més lamentable- hagin estat subhastats i venuts de manera fragmentada i dispersa a diferents antiquaris i col·leccionistes particulars.

D'aquests possibles nous posseïdors o de la destinació final dels pots de Talavera, dels vidres nacarats, del morter de Bruno Asensio de 1801 i de la *Pharmacopoeia Extemporanea* de 1753, lamentablement, desconeixem ara per ara qualsevol dada o identitat. Amb aquesta opacitat es perd, i potser d'una manera definitiva i irreversible, la pista d'aquella interessantíssima col·lecció ceràmica i farmacèutica que, durant un temps daurat, va formar part del patrimoni cultural de titularitat privada de Sant Just Desvern.